

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу зовнішньоторговельної діяльності України. В роботі охарактеризовано географічну структуру експорту товарів України, виявлені напрями її трансформації за останні роки. Встановлені особливості географічної структури експорту товарів регіонів України, проаналізовано регіональні аспекти співробітництва України з країнами СНД, Азії та Європи.

Ключові слова: зовнішньоторговельна діяльність, географічна структура, експорт.

А.А. Кулешова, П.А. Кафтанова, Л.В. Ключко. РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЭКСПОРТА ТОВАРОВ УКРАИНЫ. Статья посвящена анализу внешнеторговой деятельности Украины. В работе дана характеристика географической структуры экспорта товаров Украины, выявлены направления ее трансформации за последние годы. Установлены особенности географической структуры экспорта товаров регионов Украины, проанализированы региональные аспекты сотрудничества Украины со странами СНГ, Азии и Европы.

Ключевые слова: внешнеторговая деятельность, географическая структура, экспорт.

Актуальність. Постановка проблеми. Зовнішня торгівля України відіграє значну роль у соціально-економічному розвитку держави. Географічна та товарна структури експортно-імпоротної діяльності країни змінюються під впливом наслідків світової фінансово-економічної кризи, а також зовнішньополітичних орієнтирів держави. Сьогодні українські товаровиробники почали інтенсивніше освоювати ринки країн Близького Сходу, нових індустриальних країн Азії, налагоджують зовнішньоторговельні контакти з потенційними партнерами в країнах північної Африки. Зазнає трансформацій товарна структура експорту, в якій скорочується частка сировинних матеріалів та зростає питома вага продукції високотехнологічних галузей.

Специфіка зовнішньої торгівлі України полягає не лише у територіальних особливостях обсягів експорту та імпорту, а й у відмінностях географічної структури зовнішньоторговельних операцій регіонів. Історично сформовані зовнішньоекономічні зв'язки регіонів України з країнами-сусідами суттєво позначаються на сучасному стані та тенденціях зовнішньої торгівлі країни. Враховуючи, що Україна володіє значним експортним потенціалом та має можливості для поліпшення своїх позицій на зовнішній світовій арені, дослідження зовнішньоторговельної діяльності, виявлення особливостей географічної структури експорту країни є важливою та актуальною проблемою

Аналіз попередніх досліджень. Дослідженню зовнішньої торгівлі України та механізмів її державного регулювання присвячені наукові роботи багатьох вчених, зокрема Ю. Козака, О. Кузьміної, А. Мазаракі, Ю. Макогона, Т. Мельника, А. Філіпенка та ін. Деякі аспекти зовнішньоекономічної діяльності України висвітлені також в наукових публікаціях

І. Гукалової, Є. Маруняк, В. Нагірної, І. Савчука, Г. Підгрушного та ін. Проте актуальним залишається дослідження регіональних аспектів зовнішньої торгівлі України, зокрема експорту товарів в сучасних умовах швидкоплинності суспільно-економічних процесів у країні.

Метою даної роботи є аналіз зовнішньоторговельної діяльності України, виявлення сучасних тенденцій та регіональних особливостей географічної структури експорту товарів країни.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах світових інтеграційних процесів важливою складовою зовнішньої торгівлі України є нарощування експортного потенціалу країни та розширення кола зовнішньоторговельних партнерів. Експортний потенціал в значній мірі визначає місце країни в міжнародному поділі праці. Його ефективна реалізація залежить від стабільної взаємодії суб'єктів господарювання з історично сформованими зовнішньоторговельними партнерами водночас з перспективами освоєння нових ринків реалізації конкурентоспроможної продукції. Для цього необхідним є встановлення тісних відносин між українськими товаровиробниками та їх торговельними партнерами в інших країнах світу, заснованих на дипломатичних стосунках, міжнародних договорах та угодах, що регулюють різні напрями та аспекти співробітництва [1].

Україна сьогодні співпрацює з зовнішньоторговельними партнерами приблизно зі 190 країн і територій світу. Аналіз географічної структури експорту товарів України свідчить про домінування в ній країн СНД, частка яких у 2012 р. в експортних поставках України становила 36,8 %. На другому місці в структурі українського експорту товарів з незначним відривом знаходяться країни Азії (25,7%), на третьому – країни Європи (25,3%). Частка країн Африки в

експорту товарів України у 2012 р. становила 8,2 %, Америки – 3,8%, Австралії і Океанії – 0,1 % (рис. 1). Слід вказати на те, що у порівнянні з 2011 р. географічна структура експорту товарів

України зазнала деяких змін: частка країн СНД скоротилася на 1,5%, Європи – на 1,6%, Азії – на 0,2%, тоді як частка країн Африки збільшилася на 3,3% [4].

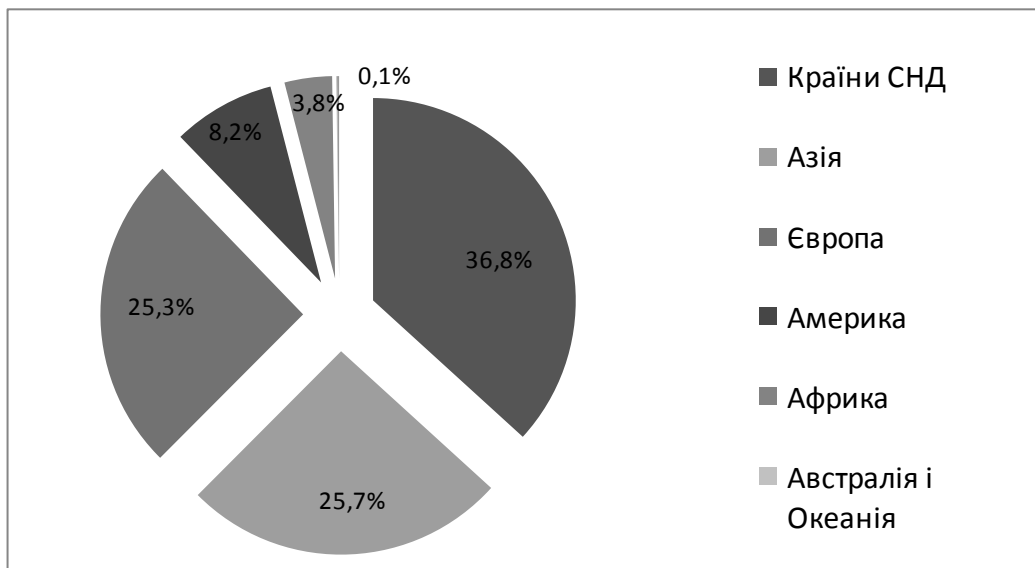

Рис. 1. Географічна структура експорту товарів України у 2012 р. (побудовано за даними [2, 4])

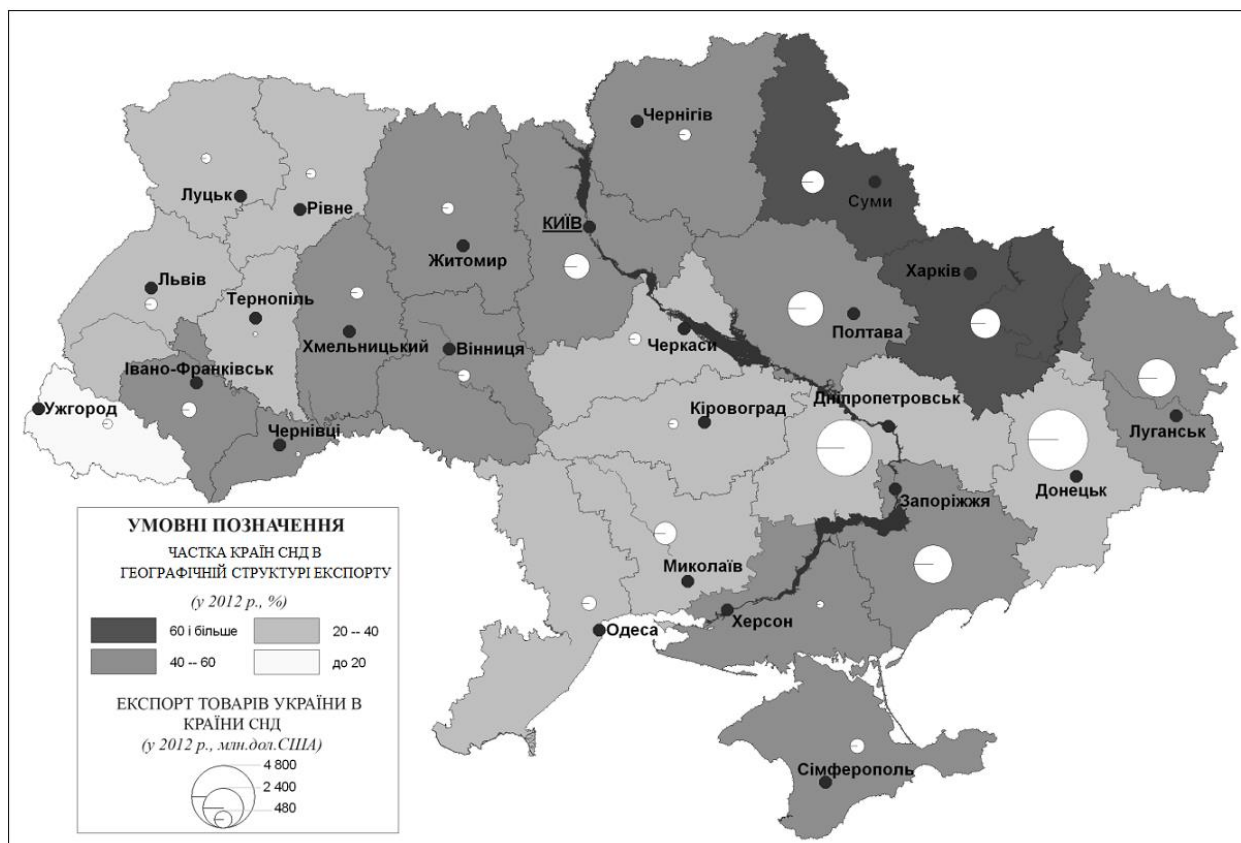

Рис. 2. Регіональні особливості експорту товарів України до країн СНД у 2012 р. (побудовано за даними [2, 4])

Важливу роль у зовнішній торгівлі України відіграють країни СНД, співробітництво з якими ґрунтується на двосторонній основі. Регіональний аналіз експорту України до країн СНД

свідчить про те, що ці країни найбільшу питому вагу в географічній структурі експорту мають в прикордонних Харківській (71,6% від загально-го обсягу експорту регіону) та Сумській (65,3%)

областях (рис. 2). Також значна частка країн СНД спостерігається в географічній структурі експорту Івано-Франківської, Хмельницької, Полтавської, Луганської, Запорізької, Київської, Житомирської, Чернігівській областей (понад 50% від загального обсягу експорту). Значно нижча питома вага країн СНД в географічній структурі експорту Херсонської, Вінницької, Чернівецької областей та в АР Крим. У той же час найменша частка експорту товарів до країн СНД спостерігається в Закарпатській області, причиною чого є значна віддаленість області від потенційних ринків країн СНД.

Однак, за абсолютними показниками експорту товарів до країн СНД лідерами є Донецька (4736,7 млн. дол. США), Дніпропетровська (3989,1 млн. дол. США), Луганська (2133,8 млн. дол. США), Полтавська (1763 млн. дол. США), Київська (1003,4 млн. дол. США) та Харківська (1320,1 млн. дол. США) області, найменші обсяги експортних поставок спостерігаються в Чернівецькій (52,2 млн. дол. США) та Тернопільській (64,1 млн. дол. США) областях [2].

Азійський регіон є одним із найдинамічніших за розвитком регіонів світу. Активізація співробітництва України з країнами Азії дедалі набуває все більшого значення, оскільки ринок азійських країн, що активно сьогодні розвивається, є одним з найбільш вигідних та перспективних для реалізації на ньому продукції українських товаровиробників. Основними факторами, що прискорюють нарощування та посилення україно-азійських зовнішньоторговельних відносин є вигідне транспортно-географічно розташування країн, їх сполучення як сухопутними, так і морськими транспортними шляхами.

Аналізуючи географічну структуру експорту регіонів України, встановлено, що країни Азії найбільшу частку мають в експорті товарів Одеської (35,5%), Донецької (34,1%), Миколаївської (32,8%) та Дніпропетровської (32,7%) областей (рис. 3). Також значну частку країни даного регіону мають в географічній структурі експорту Черкаської (27,2%) та Кіровоградської (20,7%) областей. Найменша питома вага азійських країн в експорті товарів західних регіонів України – Івано-Франківської, Тернопільської, Хмельницької, Закарпатської та Волинської областей (до 10% від загального обсягу експорту регіону).

З рис. 3 видно, що найбільші обсяги експортних поставок товарів до країн Азії характерні для Донецької (4818,3 млн. дол. США), Дніпропетровської (3308,6 млн. дол. США), Миколаївської (778,6 млн. дол. США), Запорізької (797,8 млн. дол. США), Одеської (634,1 млн.

дол. США) та Полтавської (617,6 млн. дол. США) областей. Значно поступаються їм за показниками експорту товарів до країн Азії Волинська (6,7 млн. дол. США), Чернівецька (13,8 млн. дол. США), Тернопільська (16,4 млн. дол. США), Закарпатська (24,5 млн. дол. США), Хмельницька (31,9 млн. дол. США) та Івано-Франківська (60,8 млн. дол. США) області [2, 4]. Таким чином, особливості експорту товарів України до країн Азії полягають у їх значній диференціації за регіонами України. Лідерські позиції мають більшість південних приморських регіонів, а також Дніпропетровська область. Найменша частка в експорті до азійських країн характерна для західних регіонів України.

Важливим торговельним партнером серед країн Азії є Туреччина, питома вага якої в експорті товарів України становить 20,8%. Активній співпраці між країнами сприяє їх сусідське положення. Через Чорне море між країнами налагоджено транспортне сполучення, що і визначає їх тісні зовнішньоторговельні відносини.

Особливе місце у зовнішній торгівлі України посідають країни Європи. Ринок європейських держав стратегічно важливий і привабливий для вітчизняних українських виробників, оскільки цьому сприяє географічна близькість між країнами, їх сусідське розташування та транспортна доступність сухопутними та морськими транспортними шляхами [3].

Найбільша питома вага європейських країн спостерігається в географічній структурі експорту західних прикордонних регіонів України – Закарпатської (81,5%) та Волинської (60%) областей. Крім цього на країни Європи припадає значна частка експорту товарів Тернопільської (59,5%), Львівської (56,9%), Чернівецької (45,1%) та Рівненської (41,7%) областей (рис. 4). Значно менша питома вага країн Європи в експортних поставках Одеської (17,7%), Дніпропетровської (17,2%), Харківської (13,2%), Сумської (10,6%) та Миколаївської (10,0%) областей, оскільки в географічній структурі експорту даних регіонів переважають країни СНД та Азії.

Проте в абсолютному відношенні високі показники експорту товарів до країн Європи спостерігаються в східних та південно-східних промислово розвинених Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Запорізькій областях, а також в західних Львівській та Закарпатській (рис. 4).

Висновки. На основі проведеного дослідження встановлені регіональні особливості експорту товарів України. За абсолютними показниками експорту українських товарів на зовнішні ринки безперечними лідерами є м. Київ

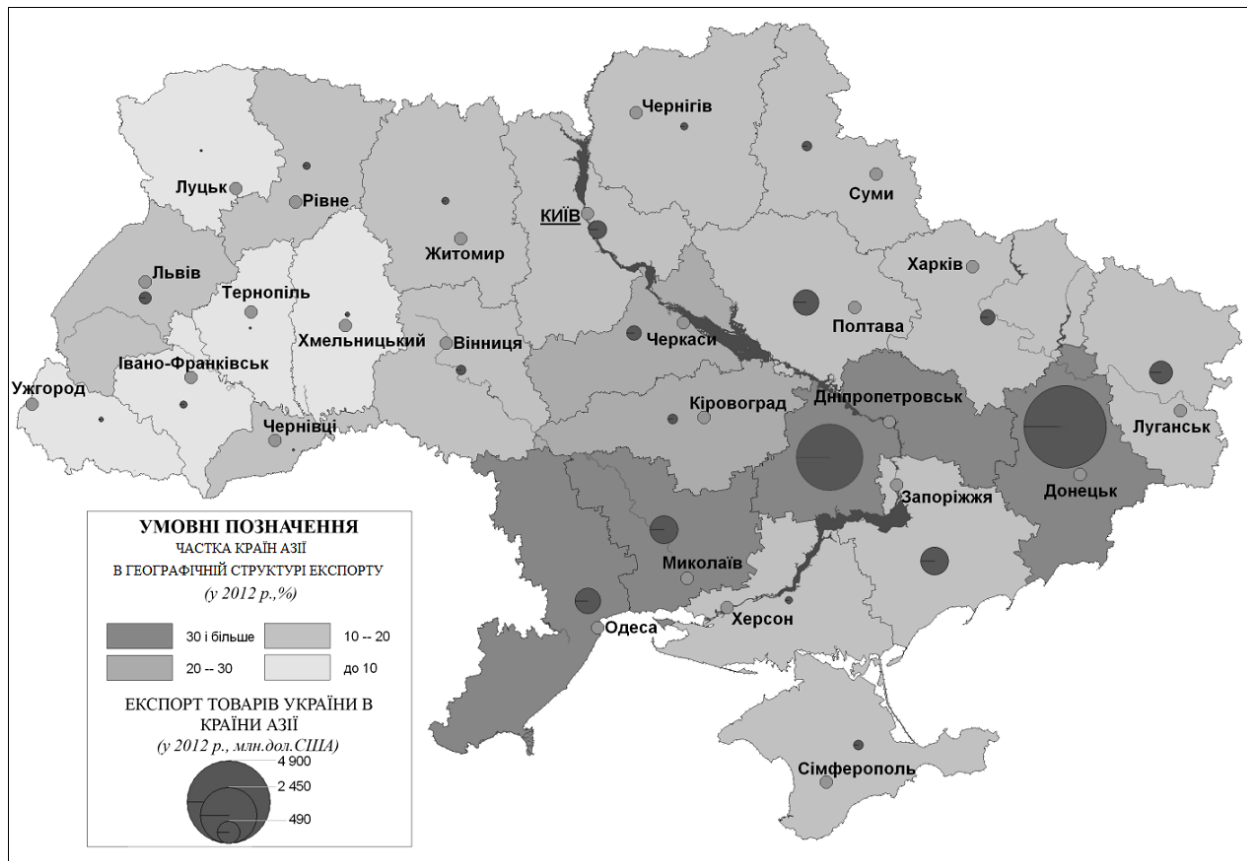

Рис. 3. Регіональні особливості експорту товарів України до країн Азії у 2012 р. (побудовано за даними [2, 4])

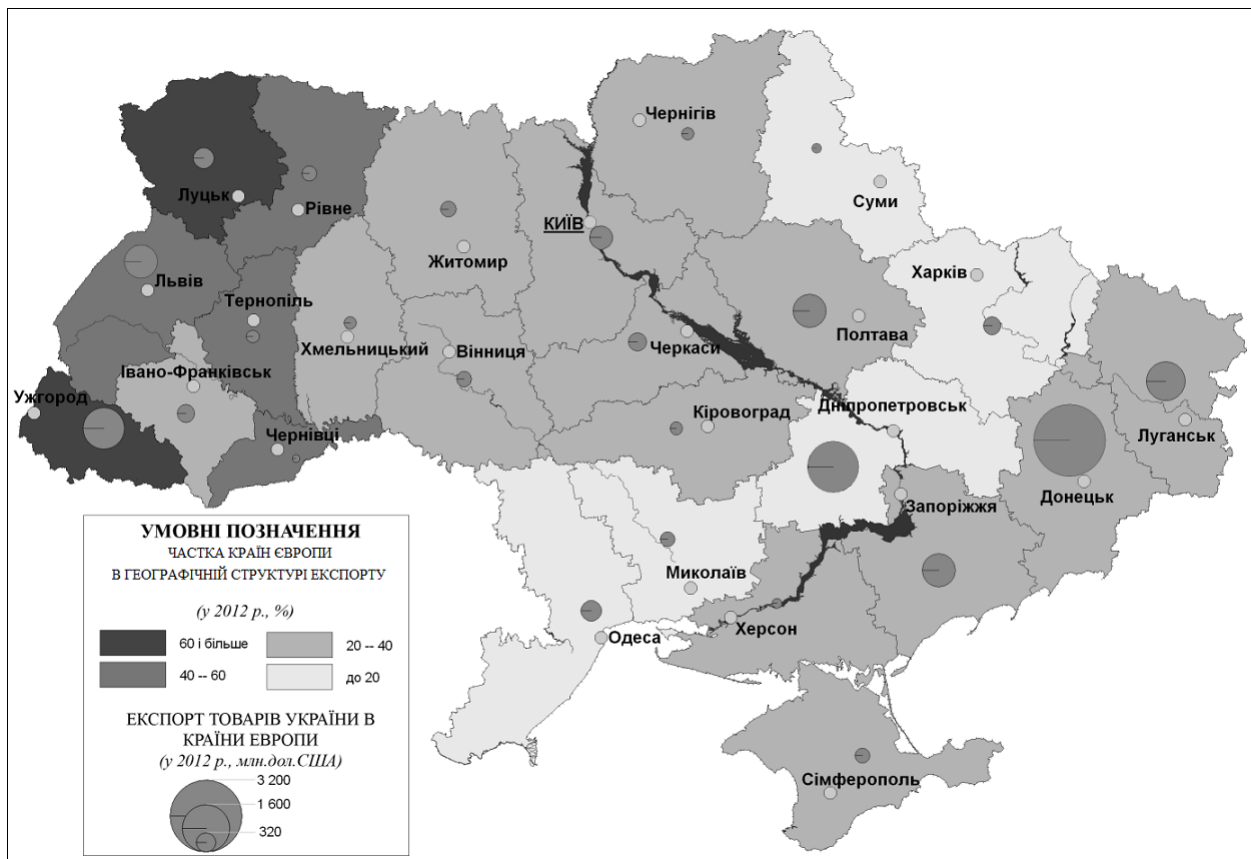

Рис. 4. Регіональні особливості експорту товарів України до країн Європи у 2012 р. (побудовано за даними [2, 4])

(18,6% від загального обсягу експорту товарів України), а також Донецька (20,5%) та Дніпропетровська (18,6%) області. Останні місця посідають Вінницька, Волинська, Кіровоградська, Житомирська, Чернігівська, Рівненська, Хмельницька Херсонська, Тернопільська, Чернівецька області та м. Севастополь, частка яких в експорті товарів країни становить менше 1%.

Простежуються певні регіональні закономірності в географічній структурі експорту товарів України. Найбільша питома вага країн СНД в експорті товарів спостерігається в основному в північних, північно-східних, східних та південних регіонах України та частково в західних регіонах; переважання країн Азії в експорті товарів характерно для південних та південно-східних регіонів, а країн Європи – для західних областей. Важливими факторами, що визначають саме таку географічну структуру експорту регіонів України є економіко-географічне та транспортно-географічне положення регіонів, спеціалізація їх економіки, що становить основу їх експортного потенціалу, усталені історично сформовані коопераційні зв'язки та міцні

позиції на сформованих ринках збуту продукції тощо. При подальшому стратегічному плануванні розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з іншими країнами світу слід враховувати існуючі географічні особливості співпраці між країнами. Різкі трансформації потоків експорту та імпорту товарів можуть призвести до суттєвого їх скорочення та негативного впливу на соціально-економічний розвиток регіонів та країни в цілому.

Для визначення реальних перспектив зовнішньоекономічних зв'язків України в умовах сьогодення необхідно розширити коло суспільно-географічних досліджень цього питання. Це пов'язано, в першу чергу, з нестабільністю сучасної геополітичної та соціально-економічної ситуації в країні. Перспективні можливості реалізації експортного потенціалу України залежать від багатьох факторів, серед яких – реалії та нові погляди на процеси євроінтеграції України, ситуація в АР Крим, перспективи співробітництва України з Російською Федерацією тощо.

Література

1. Білоцерківець В. В. Міжнародна економіка. Підручник [Текст] / В. В Білоцерківець, О. О. Завгородня, В. К. Лебедева та ін.; За ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.
2. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2012 році [Текст] : Статистичний збірник / Відповідальний за випуск А. О. Фризоренко. – К., 139 с.
3. Мельник Т. М. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zbirnik.bukuniver.edu.ua/ed_work/n_7/2.pdf
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

УДК 911.3

Л.М. Немець, д.геогр.н., професор,
І.М. Барило, аспірантка,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТАТЕВО-ВІКОВОЇ СТРУКТУРИ НАСЕЛЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті висвітлено суспільно-економічні особливості процесу старіння населення Полтавської області. Проаналізовано сучасні тенденції, які обумовлюють зменшення чисельності населення регіону, забезпечуючи звужений тип його відтворення. Досліджені причини збільшення частки осіб старше працездатного віку у структурі населення. Запропоновані заходи щодо подолання негативних тенденцій у віковій структурі населення – депопуляція та старіння населення.

Ключові слова: народжуваність, смертність, старіння населення, вікова структура населення, працездатне населення.

Л.Н. Немець, И.Н. Барило. ПРОЦЕСС СТАРЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ (НА ПРИМЕРЕ ПОЛТАВСКОЙ ОБЛАСТИ). В статье освещены общественно-географические особенности процесса старения населения Полтавской области. Проанализированы современные тенденции, которые вызывают уменьшение количества населения региона, обеспечивающие узкий тип его воспроизведения. Исследованы причины роста доли лиц старше трудоспособного возраста в общей структуре населения. Предложены меры для преодоления отрицательной тенденции в возрастной структуре населения – депопуляция та старение населения.

Ключевые слова: рождаемость, смертность, старение населения, возрастная структура населения, трудоспособное население.

Постановка проблеми. Світовий суспільно-економічний розвиток ХХІ ст. характеризується, в першу чергу, тенденціями відтворення населення, зумовленими скороченням чисель-

ності населення у поєднанні зі зростанням показників старіння населення. Це закономірний глобальний процес, демографічна ознака та наслідок цивілізаційного прогресу. Тривала депо-